

ringsthes. Bovendien betreft dit punt van kritiek een van de hoofdbezwaren die zijn aangevoerd tegen de prosopografische methode.

Desalniettemin vormt deze studie een nuttige bijdrage aan een belangrijk onderzoeksthema. Auteurs onderwerp zouden met meer pagina's waarschijnlijk beter tot hun recht zijn gekomen, maar dan zou het boek weer niet in deze mooi uitgegeven en interessante reeks hebben gepast.

J. J. de Jong

A. P. van Vliet, *Vissers en kapers. De zeevisserij vanuit het Maasmondgebied en de Duinkerker kapers (ca. 1580-1648)* (Hollandse historische reeks XX; Den Haag: Stichting, 1994, x + 326 blz., ISBN 90 72627 12 1).

Het staat als een paal boven water dat de haring een buitengewoon belangrijke rol heeft gespeeld in de economie van de Noordelijke Nederlanden. Deze 'principaalste hoofdnering en mijnen deser landen', zoals de Staten van Holland de haringvisserij karakteriseerden, vertoonde — en dat mag nauwelijks een verrassing heten — perioden van groei en perioden van stagnatie of achteruitgang. En zoals de meningen van historici verdeeld zijn over aard, omvang en verklaring van opkomst en neergang van de economie van de Noordelijke Nederlanden in de zestiende en zeventiende eeuw in haar totaliteit, zo ook zijn de meningen verdeeld over aard, omvang en verklaring van opkomst en neergang van de haringvisserij in het Maasmondgebied.

In zijn dissertatie *Vissers en kapers* onderzoekt A. P. van Vliet in hoeverre het optreden van de Duinkerker kapers mede van invloed is geweest op de ontwikkeling van de haringvisserij in dit gebied. Met name de troebelen aan het begin van de Opstand (1572 Den Briel, 1573 en 1574 Leiden) waren niet bepaald een stimulans voor de haringvisserij in het Maasmondgebied. Na 1580 echter was er in het Zuidhollandse geen direct oorlogsgevaar meer. Toch wisten slechts Maassluis, Rotterdam en Vlaardingingen zich nadien in meer of mindere mate van de klap te herstellen. Deze achteruitgang of stagnatie van de haringvisserij in dit gebied werd tot op heden verklaard uit het feit dat de vloot zou zijn ingekrompen, de gemiddelde vangst zou zijn afgenomen, de vraag in het Oostzeegebied zou zijn gedaald en/of de afzet op de binnenlandse markt was verminderd. In dit complex van verklarende factoren was nooit aandacht besteed aan de effecten die de haringvisserij zou hebben kunnen ondergaan door toedoen van de acties van de Duinkerker kapers.

Sinds het verschijnen van Jonathan Israëls werk *Dutch primacy in world trade, 1585-1740* zijn politieke gebeurtenissen gelukkig weer toegestaan in het paradijs van de historische verklaring. In die zin alleen al heeft de studie van Van Vliet iets nieuws toe te voegen aan de bestaande verklaringen. Overigens is er geen reden tot ongerustheid, zijn dissertatie biedt voldoende tabellen en grafieken voor diegenen die geschiedenis zonder cijferreeksen niet *au sérieux* nemen.

De auteur heeft zijn periode van onderzoek onderverdeeld in drie tijdvakken, te weten 1580-1609, 1609-1621 en 1622-1648. Voor elk van deze perioden beschrijft hij de toestand van de zeevisserij. Dat wil zeggen, aandacht wordt besteed aan onder andere omvang van de vloot, rederijen, bemanningen, schepen, vangstresultaten, rendement en de voor de desbetreffende periode specifieke problemen. Tussen deze hoofdstukken verweven beschrijft Van Vliet in aparte hoofdstukken het kaapvaartbedrijf zelve, de organisatie daarvan, en de maatregelen die door de Noordnederlandse overheid tegen de Spaanse en Zuidnederlandse kapers werden genomen.

Voor zijn onderzoek heeft de auteur geput uit een groot aantal bronnen: certificaten (verkla-

ringen met betrekking tot onder andere de hoeveelheid gevangen haring), attestaties, paspoortaanvragen, bentcontracten (een soort gezamenlijke verzekering), belastingkohieren, boeidscheidingen en resolutieboeken. Met behulp van deze grote verscheidenheid aan materiaal is Van Vliet erin geslaagd een helder gestructureerd en bij tijd en wijle boeiend verhaal te maken. Overtuigend wordt aangetoond dat de haringvisserij inderdaad sterk had te lijden van de acties van de Duinkerker kapers. De steden en dorpen in het Maasmondgebied, de Staten van Holland, het college van de grote visserij en de admiraliteit op de Maze getroostten zich grote financiële offers om de visserij te beschermen en deze bron van welvaren te handhaven. De geldelijke verliezen die werden geleden door de reders (derving van inkomsten, verlies van vistuig om een paar kleine posten te noemen), waren enorm. De bedragen die Van Vliet in zijn laatste hoofdstuk 'Balans' laat zien, zijn ronduit indrukwekkend. Zowel van de kant van de Staten van Holland als van de Staten-Generaal werden in de loop der jaren vele miljoenen in de bescherming van de haringvisserij gestoken. Dat een en ander van invloed was op de prijs van de haring, moge duidelijk zijn. Een aardige vondst van Van Vliet is dat de prijzen van de haring stijgen op een moment dat dat 'niet zou mogen' van de economisch historici. De 'wankele basis' van de ideeën van Jonathan Israel lijkt aldus wat meer houvast te hebben gevonden bij de ontwikkeling van de 'hoofdnering'. De bijlagen van *Vissers en kapers* geven in elk geval voldoende stof tot nadenken over prijzen en trends.

Het onderzoek van Van Vliet maakt een gedegen indruk. De uitgave van de Hollandse historische reeks is keurig verzorgd, zoals we inmiddels zijn gewend. De kritiek beperkt zich dan ook tot een enkele pietluttigheid. Zoals te doen gebruikelijk blijkt volgens de auteur weer aan bepaalde onderwerpen onvoldoende aandacht te zijn besteed of blijken deze tot op heden stiefmoederlijk te zijn behandeld. Gegeven het feit dat sinds jaar en dag de tijd, de mogelijkheid tot een zelfstandige en onafhankelijke keuze, de academische speelruimte plus daarbij behorende gage om dergelijke studies te verrichten vrijwel afwezig zijn, zouden dit soort zinnen uit proefschriften geweerd dienen te worden — toegegeven, ondergetekende heeft zich ook aan dergelijke uitspraken schuldig gemaakt. In de inleiding had een boek over de kaapvaart als dat van J. Th. H. Verhees-van Meer (*De Zeeuwse kaapvaart tijdens de Spaanse Successieoorlog*) niet mogen ontbreken. Voor de grafieken is kennelijk gebruik gemaakt van een mooi grafisch software pakket. Of de resultaten daarvan de lezer een beter inzicht geven, is nog maar de vraag. Grafiek 3 op pagina 32 bijvoorbeeld is een prachtige weergave van de *skyline* van het huidige Rotterdam, maar geeft alleen met groot visueel talent, doorzettingsvermogen en een loep inzicht in de schatting van het aantal uitgevaren haringbuizen tussen 1580 en 1609 uit een aantal Zuidhollandse vissersplaatsen. Gewone lijnen en een groter formaat zouden de grafiek een stuk rustiger en overtuigender hebben gemaakt. De Escheriaanse grafiek 12 op pagina 249 verbeeldt dat de inkomsten van de Brielse magistraat hoger zijn dan de uitgaven, de tekst beweert het tegendeel. Ten slotte, deze kleinigheden doen niets af aan de waarde en de verdienste van het boek van Van Vliet.

P. C. van Royen

W. E. Franits, *Paragons of virtue. Women and domesticity in seventeenth-century Dutch art* (Cambridge: Cambridge University Press, 1993, xx + 271 biz., ISBN 0 521 43129 8).

Ze zijn bekend genoeg, die schilderijtjes van vrouwen in een huiselijke omgeving, bezig met spinnen, koken, schoonmaken of de verzorging van hun kinderen. Vele honderden moeten er in de zeventiende eeuw zijn geschilderd. Maar wat beoogden de schilders er eigenlijk mee en